

И.Леванда, О.Новицкий, Г.Сковорода и других. Определено взгляды ученых на образование и воспитание личности с целью их творческого использования в современных условиях.

Ключевые слова: преподаватели Переяславского коллегіума, педагогическая мысль, научно-педагогические идеи, образование и воспитание личности.

Bahrii Tetyana. Scientific and pedagogical ideas of teachers from Pereyaslav Collegium

Annotation. The Paper analyzes scientific and pedagogical ideas of lectures from Pereyaslav Collegium, such as P.Hoshkevych, S.Lebedynsky, I.Levanda, O.Novytsy, H.Skovoroda and others, based on variety of archive sources, manuscripts and published materials. Scientists' views on teaching and education are defined with further aim of their creative usage within modern conditions.

Key words: teachers from Pereyaslav Collegium, scientific and pedagogical ideas, education of individual.

УДК 37.028

БАХМАЧ Л. А.,

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

**ІДЕЇ А.М. АЛЕКСЮКА ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ**

Постановка проблеми. Освітня політика української держави пов'язана з вирішенням проблеми переходу до якісного рівня викладання у вищій школі, а це в свою чергу передбачає вдосконалення змісту освіти та виховання підростаючих поколінь, розроблення більш ефективних педагогічних технологій і експериментальних моделей. Нова освітня політика повинна широко використовувати не тільки інноваційні технології та нові напрями, а й прогресивні традиційні підходи, накопичені педагогічною наукою та практикою, практичний досвід, унікальну педагогічну спадщину минулого, яка є невичерпним джерелом думок, поглядів, систем та теорій. Без їх актуалізації важко уявити впровадження в педагогічну теорію та практику будь-яких інновацій. Вагомі здобутки в розвитку педагогіки та методики вищої школи має видатний педагог, вчений А. М. Алексюк.

Методи навчання є одним з найважливіших компонентів навчального процесу. Без відповідних методів діяльності неможливо реалізувати цілі і завдання навчання, досягнути відповідних результатів. Метод навчання є системним об'єктом, який включає види і прийоми взаємопов'язаної педагогічної діяльності викладача і навчальної діяльності студентів, дії та операції, що забезпечують досягнення поставлених цілей і завдань.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що різні проблеми теорії та методів навчання ретельно вивчали А. Алексюк (дидактика вищої школи), В. Беспалько, В. Бондар, І. Зязюн та ін. (загальні методолого-теоретичні питання), В. Буряк (організація самостійної роботи учнів), В. Євдокимов, А. Зільберштейн (наочність у навчанні), А. Алексюк, Б. Коротяєв (проблеми класифікації методів навчання, розвиток творчої активності учнів), В. Євдокимов, А. Зільберштейн, В. Лозова (проблемне навчання), О. Савченко (формування інтелектуальних умінь школярів, розвиток активності, самостійності й творчості учнів) та ін..

Вагома роль дослідженню загальних методів навчання в середній школі та у вищій школі належить видатному науковцю в галузі педагогіки Анатолію Миколайовичу Алексюку.

Мета статті полягає в дослідженні внеску відомого педагога А. М. Алексюка в розвиток освітнього процесу у вищій школі за допомогою удосконалення методів навчання, зокрема впровадження модульно-тьюторської системи навчання.

Анатолій Миколайович Алексюк – доктор педагогічних наук, професор, академік, лауреат нагороди Ярослава Мудрого АН ВШ України. Він одним із перших обґрунтував наукові напрями педагогіки у вищій школі. У своїх працях науковець дав детальну характеристику та науково обґрунтував значимість семінарських, лекційних занять, самостійної роботи студентів. Однак, важливою темою в дослідженнях А. Алексюка були методи навчання у вищій школі та розроблення модульно-тьюторської системи навчання.

Виклад основного матеріалу. А. М. Алексюк досить ґрунтовно вивчив та проаналізував модульну систему навчання у вузах. Зокрема, він стверджує: "Після невдалих спроб запровадження предметної системи навчання в 60-х роках XIX століття та в роки першої російської революції 1905 р. подібні спроби більше не повторювалися. Наприкінці 70-х років, головним чином аналізуючи досвід роботи вузів розвинутих країн Заходу, автори прямо чи побічно торкалися позитивних аспектів предметної системи навчання студентів чи то через оцінку результатів їхньої системи навчання студентів чи то через оцінку результатів їхньої навчальної роботи у вигляді так званих залікових одиниць, чи то аналізуючи індивідуальні плани самостійної навчальної роботи студентів. Поступово аналіз слабких сторін лекційно-семінарської системи навчання у вузах посилювався. Розширились експерименти. Велись і нині ведуться пошуки різних форм самостійної роботи студентів принципово нових підходів до визначення не лише змісту, а й усієї системи організації навчального процесу вузу" [2, с.402]. Дійсно в цей час увагу педагогів вищої школи привернув досвід так званого модульного навчання у вузах Заходу. Під модулями вчений розумів самостійний розподіл курсу за частинами, у межах яких вивчаються одне чи група споріднених фундаментальних понять, законів, явищ" [2, с.402]. Модульний підхід до побудови й вивчення навчальних курсів набув великого поширення у провідних вузах розвинутих країн; він оцінюється як останнє слово сучасної методики вищої школи.

Модульна система організації навчального процесу спрямовує викладачів і студентів на постійну творчу працю, пробуджує мотиваційну сферу і нові стимули до навчання, і, як зазначав А. М. Алексюк, руйнує «непорухливість» усталених «залізобетонних» споруд лекційно-семінарської одновимірної для всіх систем навчання, пропонуючи натомість істинний демократизм вищої освіти, право на вільне особистісне волевиявлення кожного студента і викладача [2, с. 214].

Заслуговує на увагу і те, що видатний педагог А. М. Алексюк один із перших педагогів-дослідників не тільки обґрунтував сутність та особливості модульного навчання, але і зосередив увагу на впровадженні в навчальний процес тьюторського навчання.

Аналіз проблеми дозволяє зробити висновок про багатоваріантність підходів до самих понять «тьютор» і «тьюторство». Найбільш поширеним із них є розуміння тьюторства як модульно-тьюторської технології індивідуалізації освіти, що передбачає, за нашими даними, систему засобів і створення реальних умов для входження кожного суб'єкта з його прагненнями і можливостями в процес навчання, якуправління ним своєю власною освітньою траєкторією.

Введення тьюторства в освітній простір підготовки педагога призводить до появи нових педагогічних працівників - тьюторів. Фактично тьюторство стає новою професією в освіті [1]. Зростаючий інтерес до тьюторства пов'язаний з тим, що вища школа не в змозі підготувати своїх випускників до вирішення всіх тих проблем, які трапляються їм на життєвому шляху. У зв'язку з цим виникає нова задача утворень - формування у студентів універсальних способів діяльності, як способів вирішення проблем у різних сферах і видах діяльності, таких як моделювання, прогнозування, системний аналіз, проектування, дослідження і т.д.

Таким чином, тьютор своїми професійними і людськими якостями сприяє піднесенню статусу вчителя, наставника, його виховної ролі, слугує прикладом професійної досконалості й відданості, незамінний у особистісному професійному зростанні підтьюторного. Модульно-тьюторська технологія засновується на взаємодії тьютора і студента (учня) під час опанування ними певного модуля як відносно само стійкої частини навчального матеріалу з метою усвідомлення й реалізації учнями й студентами власних навчально-виховних цілей і завдань. Тьютор – посередник між загальнокультурним та індивідуальним, особистісним та корпоративним. Тьютор, на наше переконання, об'єднує не лише навчання, розвиток і самотворення професіонала, а й здійснює формування його системи цінностей, всього способу життя, виховує студента. Він створює умови для входження в суб'єктну позицію.

Тьютор – це вихователь у широкому розумінні цього поняття, що вказує і веде шляхами мудрості та оптимальності. До основних функцій тьюторства А.Бойко відносить: 1) організаційне керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студента чи учня; 2) визначення його можливостей та інтересів; 3) рекомендації в особистісному становленні, організації самовиховання, формування системи цінностей, способу життя, визначення особистісних перспектив; 4) надання допомоги в правильному й ефективному використанні науково-методичного супроводу з певної навчальної дисципліни; 5) організація самостійної роботи; 6) забезпечення вирівнювання знань студентів і учнів; 7) обґрунтування засобів і допомога в досягненні високого рейтингу підопічного; 8) забезпечення інформацією й обміну між суб'єктами додатковою літературою. У нашій системі освіти існує поняття «куратор», що близьке поняттю «тьютор», але воно значно звужене. На наш погляд, постає завдання наповнення його тьюторським змістом [3, с. 37].

Ефективність якості освіти завдяки впровадженню в навчальний процес модульного та модульно-тьюторського навчання А. М. Алексюк пояснює тим, що:

1. Модульна система навчання головним своїм призначенням повинна мати таку заміну організаційних засад педагогічного процесу у вищій школі, яка забезпечила б суттєву його демократизацію, умови для дійсної зміни місця студента у навчанні (перетворення його з об'єкта в суб'єкт цього процесу), надала б навчально-виховному процесу необхідної гнучкості, запровадила б у дію принцип індивідуалізації навчання.

2. Модуль – це відносно самостійна частина навчального процесу, яка містить насамперед одне або кілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів.

3. Засвоєння модуля розпочинається оглядово-установчою лекцією. Далі йдуть індивідуальна самостійна навчальна робота, консультації, потім кілька групових тьюторських занять за опрацьованими джерелами, що впроваджені замість традиційних семінарських занять і в своїй сукупності складають зміст модуля.

4. Організаційно кожне тьюторське заняття включає у себе три-чотири види навчальної роботи, серед яких два є постійними (невелика письмова робота та дискусія за змістом опрацьованих задач, евристична бесіда, рольові та ділові ігри тощо).

5. Джерела, виділені у списках літератури позначкою "X", складають мінімум навчального матеріалу, необхідного для систематичного оволодіння предметом.

6. Студент може достроково вивчити й скласти звіт з матеріалу, що входить до того чи іншого модуля, за домовленістю з викладачем.

Вивільнений таким чином час використовується ним згідно із своїми інтересами. Звіт студента за змістом конкретного модуля вважається прийнятим, якщо студент під час співбесіди з викладачем продемонструє розуміння головних ідей модуля і послідовно, аргументовано викладе їх (письмово та усно).

7. Для студентів, що засвоїли матеріал і відзвітувалися за змістом усіх модулів до закінчення семестру, екзамен з даного предмету відмінюється.

8. Коли студент не зміг з тих чинших причин вчасно скласти звіт за змістом чергового модуля, він може зробити це за домовленістю з викладачем під час консультації.

9. При організації індивідуальної навчальної діяльності залишається актуальним питання про стимулювання систематичної самостійної роботи з першоджерелами. Формалізм у питаннях обліку її результатів значною мірою усувається за умов функціонування запропонованої системи навчання тим, що перевірка конспектів першоджерел відмінюється і факт наявності або відсутності їх у студентів не впливає на оцінку якості його навчальної праці.

10. Виконання навчальних завдань оцінюється певною кількістю залікових одиниць, облік яких ведуть як викладач, так і сам студент.

11. З метою стимулювання навчальної активності студентів за підсумками кожного навчального року з урахуванням загальної суми набраних залікових одиниць визначається десятка найкращих студентів з предмета. З числа цих студентів рада факультету (за поданням кафедри) може рекомендувати студентів до аспірантури з педагогіки [1, с. 3].

Модульно-тьюторська система навчання базується на організаційних засадах педагогічного процесу, які забезпечують суттєву його демократизацію, умови для перетворення студента з об'єкту в суб'єкт навчального процесу, надає навчально-виховному процесу необхідної гнучкості, сприяє розвитку індивідуалізації навчання.

Модуль є відносно самостійною частиною навчального процесу, яка містить одне або близькі за змістом і фундаментальні за значенням поняття, закони, принципи. Засвоєння модуля розпочинається оглядово-установчою лекцією. Наступний етап - індивідуальна самостійна навчальна робота, консультації. Потім проводиться кілька тьюторських занять за опрацьованими джерелами, вони впроваджуються замість традиційних семінарських занять і у своїй сукупності складають зміст модуля. Організаційно кожне тьюторське заняття включає в себе три-чотири види навчальної роботи, серед яких два є постійними (невелика письмова робота із іноземної мови та дискусія за змістом опрацьованих джерел), інші - змінними (аналіз ситуації, розв'язання педагогічних задач, евристична бесіда, рольові та ділові ігри тощо).

Як зазначає А. М. Алексюк, студент може достроково вивчити і скласти «звіт» з матеріалу, що входить до того чи іншого модуля, за домовленістю з викладачем. Звіт студента за змістом конкретного модуля вважається прийнятим, якщо під час співбесіди з викладачем він продемонструє розуміння головних ідей

модуля і послідовно аргументовано викладе їх (письмово чи усно) [1, с. 5]. Для студентів, які засвоїли матеріал і відзвітувались за змістом усіх модулів до закінчення семестру, екзамен (залік) з даного предмета відміняється.

Хто ж такі "тьютори»? Це кращі учні та студенти навчального закладу. Тьюторів залучують до організації навчальних курсів, вони можуть виступати в якості повноцінних організаторів навчальної діяльності. Виконуючи такого роду роботи, тьютори отримують можливість накопичити досвід в організації та управлінні, що важливо в подальшій педагогічній діяльності. При цьому ефективність проходження курсів підтьюторними (підопічними тьюторів) має високий рівень у зв'язку з неординарним підходом до викладу матеріалу, незначною різницею у віці і підвищеною відповідальністю до виконуваної роботи.

Тьютору властиві як традиційні функції викладача, так і нові, пов'язані з принципово новими умовами організації навчального процесу. Виконання професійних завдань тьютора передбачає передусім реалізацію функцій: консультанта, що виявляється в інформуванні, наданні слухачам порад, інформаційній підтримці навчання; менеджера, яка реалізується в керівництві та мотивації слухачів, консультаціях та комунікаціях із ними; фасилітатора, що виражається в налагодженні та підтриманні інформаційних зв'язків і взаємодії між слухачами та іншими учасниками системи освіти, у врегулюванні різних проблем, розв'язанні конфліктів, адаптації слухачів до нових форм навчання.

З метою підвищення організації навчального процесу викладач має визначити методи, якими він буде користуватись, внутрішню структуру кожного з них, а також засоби, найбільш придатні для досягнення поставлених цілей.

Висновки. Практичний досвід свідчить, що впровадження модульної та модульно-тьюторської організації навчального процесу забезпечує: інтенсифікацію навчального процесу та підвищення якості підготовки фахівців; систематичність засвоєння навчального матеріалу; встановлення зворотного зв'язку з кожним студентом на визначених етапах навчання; контроль та своєчасне коригування навчально-виховного процесу; підвищення мотивації учасників навчально-виховного процесу, зменшення пропусків занять; психологічне розвантаження студентів в кінці семестру; підвищення відповідальності студентів за результати навчальної діяльності; максимальне забезпечення потреб особи у виборі освітнього рівня та кваліфікації тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. – 2-е видання, переробл. і доп. – К.: Рад.шк., - 1981. – 206 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. — К.: Либідь, 1998. — 560 с.
3. Бойко А.М. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. Педагогічні науки. Збірник наукових праць. – Полтава:Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011- С. 37-46

Бахмач Л. А. Ідеї А. М. Алексюка щодо вдосконалення методів навчання як запорука підвищення якості освіти

Анотація. У статті розглядається внесок відомого педагога А. М. Алексюка в удосконаленні процесу навчання у вищому навчальному закладі та підвищенні якості освіти. А. М. Алексюк одним із перших педагогів-дослідників не тільки обґрунтував

сутність та особливості методів навчання, але і зосередив увагу на впровадженні в навчальний процес модульно-тьюторського навчання.

Ключові слова. Педагог, науковець А. М. Алексюк, методи навчання, якість освіти, модульно-тьюторське навчання.

Бахмач Л. А. Идеи А. М. Алексюка по усовершенствованию методов обучения как залог повышения качества образования

Аннотация. В статье рассматривается вклад известного педагога А. М. Алексюка в совершенствование процесса обучения у высшем учебном заведении и повышении таким образом качества образования. А. М. Алексюк одним из первых педагогов-исследователей не только обосновал сущность и особенности методов обучения, но и сосредоточил внимание на внедрение в учебный процесс модульно-тьюторского обучения.

Ключевые слова. Педагог, ученый А. М. Алексюк, методы обучения, качество образования, модульно-тьюторское обучение.

Bakhmach Ludmila. The ideas of A.M.Aleksyuk for improving teaching methods as a guarantee of the quality of education

Annotation. The article deals with the contribution of educator A. M. Aleksyuk in the improvement of the learning process in higher education and increasing the quality of education. A.M. Aleksyuk was one of the first teachers and educators, who justified the nature and characteristics of teaching methods and focused on the introduction of module-tutor system in the educational process.

Anatoly not remain indifferent to the state of education of students, including systematically pursued in its environment lectures and conversations on issues of moral education. He not only led the preparation of dissertation research, but also spent a large organization, leadership, coordination of work related to the procedure obtaining academic degrees. He has supervised 25 candidates and doctors of pedagogical sciences. Each year through his hands held dozens of theses, abstracts, manuscripts, books and other research. He became involved in the protection of their publications or as the opponent, reviewer, gave feedback on behalf of leading organizations or reputable specialist that assessed applicants improvements and progress aiming Ukrainian pedagogical work.

Key words: teacher, teaching methods, educator, A. M. Aleksyuk, quality of education, module-tutor system.

УДК:159.937.22

ВИСІДАЛКО Н.Л.,

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СЕНСИТИВНОСТІ ПЕРЦЕПТИВНОЇ СФЕРИ І МОТИВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СТУДЕНТА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вищої освіти України особливої актуальності набуває проблема підвищення успішності навчально-професійної діяльності студентів.

Аналіз останніх публікацій досліджень. Дослідженню сприймання і перцептивної сфери суб'єкта приділяли увагу такі видатні вчені, як О.М. Леонт'єв, В.П. Зінченко, І.М. Сеченов, В.О. Барабаншиков, В.О. Ганзен, Ж. Пиаже, В.В. Клименко та інші. Проблема мотивації діяльності особистості присвячені роботи В.К. Вілюнаса, Дж. Аткинсона, Х. Хекхаузена, Д. Мак-Клеланда тощо.